

Profilista pruža savete, preporuke za izbor taktika u postupku otkrivanja, rasvetljavanja i dokazivanja (organizacija, planiranje, izbor radnji u postupku dokazivanja; postavljanje verzija o ponašanju učinioca posle izvršenja krivičnog dela; identifikacija „slabih“ tačaka učinioca; preporuke, kako preduzeti konkretnu radnju – obaviti informativni razgovor, izbrati taktiku lišenja slobode i dr.) i njihovo usmeravanje na manju geografsku zonu. Profilisanje učinioca, u odnosu na tradicionalne metode dokazivanja, je metod koji doprinosi efikasnosti postupka dokazivanja i zbog toga bi trebalo i dalje usavršavati.

LITERATURA

- Clark, A. N., *The New Penguin dictionary of geography*, Penguin Books, London, 1990.
- Douglas, J. E., Burgess, Ann, W., Burgess, Allen G., Ressler, Robert K., *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*, Jossey-Bass, 1997.
- Godwin, G. M. & Canter, D. V., Encounter and death: The spatial behavior of U.S. serialkillers, *Policing: An International Journal of Strategy and Management*, 1997, 20(1).
- Đurđević, Z., Marinković, D. Kriminalistička analiza višestrukih ubistava, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, 2007, br. 12.
- Đurđević, Z., Kriminalistička analiza geografskog obrasca kriminalne aktivnosti serijskih učinilaca, zbornik *Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta – IV*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2009.
- Kolarević, D., *Način izvršenja ubistva i psihološke osobine izvršilaca* (doktorska disertacija), Filozofski fakultet, Beograd, 2006.
- Milojković, B., *Policijska topografija*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2009.
- Rachel, B., *Crime analysis and crime mapping*, Sage Publications, Thousand Oaks et.al., 2005.
- Richard, W., Lorraine, M., *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, Portland, Oregon, 2008.
- Rossmo, K., *Geographic Profiling*, CRC Pres, London et. al., 2000.
- Holmes, M. R., Holmes, T. S., *Profiling violent crimes*, Thousand Oaks et.all., Sage Publications, 2002.

NASILJE NAVIJAČKIH GRUPA U SRBIJI

Božidar Otašević
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd

Dane Subošić
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: Nasilje navijačkih grupa predstavlja sve značajniji bezbednosni problem u Republici Srbiji. Ovakva konstatacija može se argumentovati kako učestalošću pojava koje se mogu svrstati u nasilje i nedolično ponašanje na sportskim priredbama (pre, tokom i nakon njih), tako i njihovim posledicama. Činjenice koje ukazuju na opasnost po bezbednost koje su izazvane nasiljem navijačkih grupa u našoj zemlji, ukazuju i na neophodnost preduzimanja mera čija je svrha zaštita bezbednosti svih štićenih vrednosti koje su ugrožene ovom vrstom nasilja. Da bi se navedene mere valjano identifikale i primenile, neophodna je analiza: uzroka i uslova koji pogoduju nastanku i opstanku nasilja navijačkih grupa, njegovih oblika, prostorne i vremenske zastupljenosti, posledica koje su njime izazvane i njihovih drugih osnovnih obeležja. Imajući to u vidu, ovaj rad upravo je posvećen identifikaciji, svrstavanju i objašnjenju osnovnih obeležja nasilja navijačkih grupa u Republici Srbiji. U radu će se na osnovu analize geneze pojave navijačkih grupa u nekadašnjoj Jugoslaviji od kraja Drugog svetskog rata do njegovog aktuelnog stanja u Republici Srbiji, izvršiti periodizacija nasilja navijačkih grupa s ciljem analize njegovih osnovnih obeležja.

Ključne reči: nasilje, navijačke grupe, krivična dela, prekršaji, nedolično ponašanje.

FAN GROUP VIOLENCE IN SERBIA

Summary: Violence fan group is increasingly important security problem in the Republic of Serbia. Such findings may explain how the frequency of occurrence that can be classified into violence and misbehavior at sporting events (before, during, and after them) and their consequences. The facts point to the dangers to security are caused by violent fan groups in our country, point to the necessity of taking measures aimed at protecting the security of all protected values that are vulnerable to this kind of violence. To make these measures and apply the proper identifikale, it is necessary analysis: causes and conditions conducive to the emergence and survival of fan violence group, their shape, spatial and temporal distribution, a result that caused him and their other basic features. Bearing this in mind, this paper is devoted to identifying, classifying and explaining the basic features of fan violence groups in Serbia. The paper will be based on an analysis

of the genesis of the appearance of fan groups in the former Yugoslavia since the end of World War II to its current situation in Serbia, make a fan group periodization of violence aimed at the analysis of its basic features.

Key words: *violence, fan groups, crimes, offenses, misconduct.*

UVOD

Opšte je poznata činjenica da naše društvo ima ozbiljne probleme koji se odnose na nasilje u sportu, školama, porodici i dr. Posebno ozbiljan i frekventan, a time i aktuelan bezbednosni problem odnosi se na nasilje navijačkih grupa u Srbiji. Ovakav bezbednosni problem prisutan je širom sveta, a začeci te pojave datiraju s početka 20. veka.

Iako ne postoji tačan podatak kada se dogodio prvi ozbiljan incident na nekom sportskom događaju, kao relevantan koristi se podatak o tome da su se 16. jula 1916. godine u Buenos Ajresu (Argentina) sukobili navijači i policija zbog toga što je finalna utakmica južnoameričkog prvenstva Argentina – Urugvaj odložena, jer je na stadion koji je imao mesta za dvadeset hiljada ušlo četrdeset hiljada ljudi. Sukobi u kojima je fudbal samo na izgled povod traju gotovo ceo vek, ali primer Engleske, kolevke fudbala, ali i huliganizma, ukazuje na to da se problem nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama može rešiti.

Prvo jugoslovensko istraživanje „navijačkog plemena“, koje su realizovali Željko Buzov, Ivan Magdalenić, Benjamin Perasović i Furio Radin¹ iz Zagreba ukazalo je da neka mišljenja o nasilju na (u to vreme) domaćim stadionima treba preispitati, a potrebe zbog kojih navijači dolaze na stadion treba detaljno izučiti. Ranije su navijači dolazili da prate sportsku priredbu, uživaju u njoj i navijaju, a već osamdesetih godina prošlog veka javlja se agresivna potkultura generacije koja sebe smatra gubitničkom i da su njeni pripadnici izgubili dan ako se nisu ni sa kim sukobili ili barem javno ispoljili određeno nezadovoljstvo.

Najekstremnije grupe i pojedinci su sklonost prema sportu i simpatije prema klubu zamenili nasilnim ispoljavanjem emocija, što ne samo da nema nikakve veze sa sportskim nadmetanjem, već je potpuno suprotno sa osnovnim premisama na kojima se zasniva sport. Nasilje na sportskim priredbama i iz njega iznikla subkultura, jedan je od najznačajnijih, ako ne i najznačajniji fenomen mladih, u poslednjoj deceniji u Srbiji. Taj fenomen prisutan je, u većoj ili manjoj meri i u različitim oblicima, u svim državama nastalom raspadom bivše SFRJ. Navijački subkulturni stil slede stotine mladih koji navijanje smatraju svojom bitnom, a mnogi od njih i ključnom životnom preokupacijom, čak i načinom života. O fudbalskom huliganizmu i ponašanju navijača na ovim prostorima napisano je mnogo novinskih tekstova, emitovan je znatan broj TV reportaža, a objavljene su i sociološke studije. Uprkos tome, potreba javnosti za informacijama o ekstremnim navijačima i njihovom ponašanju (provokativnom za tu javnost) i objašnjenja te pojave nisu konačni. Svaki novi incident ili navijački ispad, dodatno potencira interes za tu problematiku i umnožava pokušaje da se konačno odgovori na brojna intrigantna pitanja koja se s njom u vezi postavljaju. Zanimanje za tu vrstu nasilja dodatno potencira to što se ona dešava u vezi sa fudbalom kao nesumnjivo najpopularnijim sportom današnjice – sportom koji je obeležen visokom emocionalnom angažovanošću mnogih koji u njemu učestvuju, od gledalaca do igrača i trenera.

Posledice takvog nasilja prevazilaze samo područje sporta i imaju šire društvene posledice: fudbalski stadioni u dane odigravanja utakmica neretko postaju epicentri masovnog nasilničkog ponašanja, koje za sobom ostavlja povređene ljude, oštećenu imovinu i atmosferu straha i nesigurnosti. Osim toga, na opadanje interesa za fudbal

¹ Videti: *Navijačko pleme*, poseban separat časopisa Pitanja, Zagreb, 1989.

između ostalih uticala i činjenica da su navijački incidenti postali znatno učestaliji i ozbiljniji nego pre, te su kao takvi sprečili mnoge poklonike fudbala da odu na stadione. Sa druge strane, već na prvi pogled može se uočiti da se aktuelna kriza brojnosti navijača na fudbalskim utakmicama najmanje oseća na tribinama na kojima se okupljaju ekstremni navijači.

Nadležni organi Republike Srbije u dosadašnjoj praksi reagovali su na nasilje i nedolično ponašanje i učinioce su kažnjavali za učinjena krivična dela ili za prekršaje protiv javnog reda i mira. Visok stepen društvene opasnosti koju sa sobom nosi nasilje na sportskim priredbama u našoj zemlji već duže vreme ukazuje na potrebu da društvo energičnije reaguje na ovakve oblike društveno neprihvatljivih ponašanja. S tim u vezi, ispostavilo se da je neophodno doneti i poseban zakon kojim će se detaljnije regulisati prava i dužnosti organizatora sportskih priredbi i ovlašćenja pojedinih organa u njihovom sprovođenju, ali i urediti pitanje odgovornosti za sve one koji se ne pridržavaju ovih propisa. Zbog toga je 2003. godine donet Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama², koji propisuje niz mera za suzbijanje nasilja u sportu. To je ujedno i bio prvi zakon te vrste u našoj zemlji kojim se ova materija reguliše na jednom mestu.

Smatramo da je nakon donošenja ovog zakona izostala njegova striktna primena, što je za direktnu posledicu imalo ekspanziju nasilja na sportskim priredbama. Zbog toga, tokom septembra 2007. godine usvojene su izmene i dopune ovog zakona kojima je pooštrena odgovornost svih učesnika sportskih priredbi, a ne samo navijača. *Zakonom o izmenama i dopunama krivičnog zakonika* iz septembra 2009. godine³ uvedeno je i novo krivično delo – *Nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu*, i nova mera bezbednosti – *Zabrana prisustva određenim sportskim priredbama*.

Međutim, i pored krupnih izmena u našem krivičnom zakonodavstvu nasilje ekstremnih navijačkih grupa i pojedinaca nije smanjeno na društveno prihvatljivu meru, već se, sa još ozbiljnijim posledicama, proširilo van sportskih terena, čemu u prilog govori i slučaj ubistva francuskog državljanina, navijača FK „Tuluz“, u ugostiteljskom objektu koji se nalazi u centru Beograda, 2009. godine. Evidentno je da i dalje izostaje dosledna primena zakonskih odredbi, posebno od strane samih klubova i organizatora sportskih manifestacija, s obzirom na to da se i dalje omogućava unošenje na stadion zabranjenih sredstava podobnih da nanesu povrede drugima i uništi imovina u većem obimu.

FUDBALSKO NAVIJANJE U NAŠOJ ZEMLJI U PERIODU OD 1945. DO 2001. GODINE

Na osnovu analize novinskih članaka i publikacija, intervju a obavljenih sa starijim navijačima fudbalskih klubova Crvena Zvezda i Partizan, stvaranje navijačkih grupa u nekadašnjoj Jugoslaviji od kraja Drugog svetskog rata do njihovog aktuelnog stanja u Republici Srbiji, može da se podeli na pet osnovnih perioda:

- od 1945. do kraja šezdesetih godina dvadesetog veka;
- tokom osme decenije prošlog veka;
- početak i druga polovina devete decenije dvadesetog veka;
- od kraja devete decenije do kraja dvadesetog veka i
- od 2001. godine i dalje.

² *Službeni glasnik RS*, br. 67/03.

³ *Službeni glasnik RS*, br. 72/09.

U ovom razdoblju došlo je do krupnih promena u oblicima ponašanja navijača tokom više od pola veka, od aktivnosti međusobno povezanih pojedinaca i manjih grupa do oblikovanja vrlo brojnih i organizovanih navijačkih grupa, od navijanja kao aktivnosti koja je dolazila do izražaja samo u vezi sa utakmicama do navijanja kao subkulture. Okrenutost ka tradiciji svoje navijačke grupe i kluba za koji se navija jedna je od osnovnih karakteristika sistema vrednosti navijača. Pri tome, treba imati u vidu da je tradicija skup materijalnih, tehničkih i duhovnih znanja i dostignuća, vrednosti i obrazaca ponašanja. Održava se usmenim prenošenjem na kojem počiva kontinuitet i identitet jedne kulture.⁴

Na temu navijačke tradicije, engleski sociolog Džon Klark (John Clarke) ističe: „Osećaj za istoriju – velika imena, velike igre, velike timove i klubove, uvek je bio važan za fudbalske navijače. Baš kao i sadašnjost, prošlost je deo onoga što fudbal znači svojim simpatizerima (...). Ta istorija značajna je za rasprave o sadašnjem problemu fudbalskog huliganizma posebno stoga što se huliganizam tretira kao nešto novo, problem koji je iznikao iz ničega.“ (Clarke, 1978, str. 38)

PERIOD OD 1945. GODINE DO KRAJA ŠEZDESETIH GODINA DVADESETOG VEKA

Nakon završetka Drugog svetskog rata interes za sport, a posebno za fudbal u nekadašnjoj Jugoslaviji bio je veliki. Ponašanje publike bilo je spontano i obeleženo reagovanjem na samu igru. Prilikom važnih utakmica na određenim stranama stadiona okupljale su se manje grupe veoma bučnih navijača. Ispadi su bili spontani, a osnovni uzrok ekcesnog ponašanja u to vreme su bila klupska rivalstva koja su ispoljavala regionalne različitosti. Igra na terenu imala je odlučujući uticaj na navijanje. Verbalni ekcesi izbijali su relativno često i to uglavnom u obliku upućivanja uvreda igračima i navijačima suparničkog tima, ali i sudijama. Sovinističke poruke bile su veoma retke i to zbog preovladujućeg političkog raspoloženja većine građana, ali i zbog oštrog sankcionisanja takvih prekršaja od strane državnih organa.⁵

PERIOD OSME DECENIJE PROŠLOG VEKA

U ovom periodu mladi širom bivše Jugoslavije počinju slediti tzv. *južnjački način navijanja*, specifičan po isticanju velikog broja klupskih zastava i transparentata (čime obeležavaju one delove tribina na kojima se okupljaju). Uz to, sve veći broj navijača pokušava da sledi navijače sa severa Evrope, pre svega Engleze (nošenje navijačkih

⁴ Videti šire u: Vidanović I.: *Rečnik socijalnog rada*, Udruženje stručnih radnika socijalne zaštite Srbije, Društvo socijalnih radnika Srbije, Asocijacija centra za socijalni rad Srbije, Unija Studenata socijalnog rada, Beograd, 2006.

⁵ Interesantan je primer od 29. novembra 1950. godine, kada je u Splitu odigrana utakmica između FK „Hajduk“ i FK „Crvena Zvezda“, koja je odlučila da FK „Hajduk“ postane fudbalski prvak u tadašnjoj Jugoslaviji. Ovaj datum se smatra kao dan osnivanja navijačke grupe „Torcida“, koju je osnovalo 113 studenata na čelu sa Vjenceslavom Žuvelom. Zbog nereda koje su izazvali pripadnici tek osnovane navijačke grupe pre, za vreme i posle utakmice, tadašnji predsednik Hajduka Ante Junjević, partijski je kažnjeni opomenom, kapiten Hajduka Frane Matošić je zbog udaranja igrača „Crvene Zvezde“ Branka Stankovića isključen iz Komunističke partije (kasnije je na intervenciju Josipa Broza Tita ponovo primljen). Neki pripadnici Torcide su privoreni i protiv njih je pokrenut prekršajni postupak, a vođa navijača Vjenceslav Žuvela osuđen je na tri godine zatvora, da bi na osnovu odluke Višeg suda kazna bila smanjena na tri meseca. Povodom ovog događaja Milovan Đilas je u dnevnom listu *Borba* od prvog decembra iste godine dao izjavu pod naslovom „Tako ne treba navijati“, kada je naveo: „Pripadnici ove grupe su unosili u navijanje toliko razularenosti, da se ona na momente pretvarala u nekulturne i nepristojne ispađe koji bi mogli, ako se odmah ne spreče raspiriti mržnju između klubova“. Navedeno prema: Lalić, D.: *Torcida-pogled iznutra*, Zagreb, 1993. str. 87, kao i dnevni list *Borba* i dnevni list *Politika* od 01.12. 1950.

šalova, pevanje pesama, okupljanje u manjim grupama, forsiranje tuča i drugih oblika nasilja). (Lalić, 1993:95)

Tokom ovog perioda prisutne su prve naznake budićih vrlo organizovanih navijačkih grupa i to pre svega u Splitu, Beogradu, Zagrebu, a kasnije i Sarajevu i drugim većim gradovima. Navijačko nasilje ima polusimbolički karakter, ne ide se „do kraja“ – postoji želja da se ponize, ali ne i fizički povrede protivnički navijači. Krajem sedamdesetih godina prošlog veka počinju prvi veći sukobi između još uvek nedovoljno profilisanih navijačkih grupa.

POČETAK I DRUGA POLOVINA DEVETE DECENIJE DVADESETOG VEKA

U ovom periodu jezgra navijačkih grupa prerastaju u profilisane i veoma brojne kolektive. Navijači Crvene Zvezde i Partizana osnivaju nekoliko grupa (Red Devils, Zulu Warriors, Grave Digres, Commando i druge), koje se postepeno udružuju u navijačke grupe „Delije“ i „Grobari“. Širom tadašnje Jugoslavije osnivaju se i druge navijačke grupe, kao „Horde zla“ (FK Sarajevo), Armada (FK Rijeka), Varvari (FK Budućnost) i tako dalje.

U drugoj polovini osamdesetih godina dvadesetog veka razvija se veliko rivalstvo između stvorenih navijačkih grupa, a takođe povećava se i broj navijača koji su spremni da izazovu drastične incidente. Na većini stadiona postaje nezamislivo da se navijači dva suprotna kluba nađu na istoj strani stadiona. Ekstremne navijačke grupe predstavljaju pretežno mladi ljudi koje karakteriše asocijalno ponašanje, često bez ikakve veze sa događajem na terenu, razrađena ikonografija u kojoj dominiraju simboli karakteristični za engleski navijački stil i nasilje koje postaje deo navijačke podkulture.

PERIOD OD KRAJA DEVETE DECENIJE DO KRAJA DVADESETOG VEKA

Osim velikog rivalstva između stvorenih navijačkih grupa, na navijačke neredе u bivšoj Jugoslaviji u sve većoj meri počinju da utiču međunacionalni i politički animoziteti. Postaje vidljiva povremena homogenizacija navijačkih grupa na nacionalnoj osnovi. Ova pojava se nije zasnivala na negiranju međusobnih razlika navijačkih grupa, već na međusobnom jačanju u odnosu na zajedničkog protivnika (suprotstavljenu navijačku grupu).

Pojedine političke strukture u to vreme počinju da manipulišu navijačima zarad svojih interesa. Početkom devedesetih godina iz sastava navijačkih grupa regrutuju se kadrovi za ratne dobrovoljačke jedinice. Vođe nekih navijačkih grupa počinju da obezbeđuju razne političke lidere, neki od njih imaju i svoje paravojne formacije, dok su neki i sami počeli ozbiljno da se bave politikom.

⁶ Drastičan primer je masovna tuča na utakmici „Sarajevo“ - „Hajduk“ od 19. juna 1979. godine, kada je oko tri stotine osoba zatražilo lekarsku pomoć, kao i nekoliko ozbiljnih incidenata u Splitu, između pristalica „Hajduka“ i „Crvene Zvezde“. Navedeno prema: dnevni list *Pobjeda*, od 20.06.1979. godine.

⁷ Na utakmici kupa UEFA između „Hajduka“ i „OFM“ koje je odigrana 1987. godine navijači Torcide su na stadion bacili velike količine suzavca, što je izazvalo veliku paniku među posetiocima, ali srećom stadion nije bio pun, te žrtava nije bilo. Zbog tog incidenta „Hajduk“ je kažnjen dvogodišnjom zabranom igranja utakmica u organizaciji UEFA-e na domaćem terenu. Navedeno prema: Lalić, D.: *Torcida-pogled iznutra*, Zagreb, 1993, str. 108.

⁸ Mnogi navijači su poginuli na ratištima bivše SFRJ, a nekima od njih kao na primer navijačima „Sarajevo“ i „Dinamo“ iz Zagreba podignuti su spomenici.

NAVIJAČKO NASILJE U SRBIJI OD 2001. GODINE

Neredi navijača su se nastavili i posle raspada bivše Jugoslavije. Sasvim suprotno od prognoza onih koji su početkom devedesetih godina prošlog veka u javnosti iznosili svoje čvrsto uverenje da sa završetkom međunacionalnih sukoba ispadi navijača više neće izbijati, takve pojave od tada do danas su postale češće sa još ozbiljnijim posledicama. Savremeno nasilje na sportskim priredbama, posebno na fudbalskim utakmicama predstavlja i dalje za sve evropske zemlje uznemirujući problem, koji poprma različite oblike sa uočljivom tendencijom izmeštanja iz unutrašnjosti stadiona na okolni prostor, uključujući i širu urbanu sredinu.

Javnost u Republici Srbiji ima razloga da bude uznemirena zbog obima nasilja na sportskim priredbama u poslednjih deset godina. Sukobi ekstremnih navijačkih grupa odneli su deset ljudskih života, čime je naša zemlja, po tom pokazatelju, na prvom mestu u Evropi. 10 Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije je, u saradnji sa Udruženjem sportskih novinara Srbije, obavilo tokom 2009. godine istraživanje pod nazivom „Mediji, sport, nasilje“, u kome su analizirani tekstovi objavljeni u srpskim medijima 2008. godine koji su posvećeni nasilju na i oko sportskih borilišta. Navedeno istraživanje je ukazalo na to da je na svakih 136 dana ubijen po jedan navijač u Srbiji, a sve žrtve i napadači starosti su od 17 do 25 godina. (Đurđević, 2010:286). Takođe, u periodu od 1. januara 1997. godine do septembra 2009. godine na sportskim terenima

9 Ovo je osnovna konstatacija iz tačke 2.6 Bele knjige o sportu Evropske komisije (EU) iz (2007) - (White paper on Sport, Brussels, 11.7.2007, COM (2007) 391 final, resented by the Commission: SEC (2007) 932, SEC (2007) 934, SEC (2007) 935, SEC (2007) 936; <http://ec.europa.eu/sport/white-paper/white-paper8-en.htm#1>.

10 Najdramatičniji sukobi ekstremnih navijačkih grupa u razmatranom periodu su:

Na stadionu FK „Partizan“ za vreme odigravanja fudbalske utakmice između FK „Partizan“ i FK „Crvena Zvezda“, ispaljena je raketa koja je usmrtila Aleksandra Radovića (30.10.1999. godine).

Na železničkoj stanici „Pančevački most“, tri navijača „Partizana“, pretukla su do smrti Živorada Šiškovica (1936) iz Beograda, koji je predhodno stao u odbranu jednog kineskog državljanina (11.05.2002. godine).

U tuči navijača u školi u Obrenovcu smrtonosne povrede nožem nanete su Marku Radovanoviću (14. 01. 2005. godine).

U vozu koji je saobraćao na relaciji Beograd – Bar, na železničkoj stanici u Rakovici, došlo je do tuče između navijača FK „Voždovac“ i FK „Rad“ u kojoj je ostrim predmetom ubijen Bojan Majić (1976) iz Beograda (04.08.2005. godine).

U gradskom prevozu na Novom Beogradu došlo je do tuče između navijačkih grupa FK „Čukarički“ i FK „Bežanija“ u kojoj su Golubu Baleviću (1987) nožem nanete povrede od kojih je preminuo (29.10.2005. godine).

Nakon sukoba zbog navijačkih obeležja navijač FK „Crvena Zvezda“ je na ulici nožem usmrtilo maloletnog Radovana Miloševića (1988) iz Obrenovca (19.10.2005. godine).

U beogradskom naselju „Bežanijska kosa“ u međusobnom sukobu navijača FK „Rad“ i FK „Partizan“ život je izgubio Petar Sedlak (1982), navijač FK „Partizan“ (26.04.2006. godine).

Na fudbalskom terenu FK „Žarkovo“, u beogradskoj opštini Čukarica došlo je do zakazane tuče između navijača FK „Crvena Zvezda“ i FK „Partizan“ u kojoj je Blagojević Marko (1987), navijač „Partizana“, nožem zadao udarac Aleksandru Paniću (1982), nanevši mu povrede kojima je podlegao (27.07. 2006. godine).

U kladionici „Rojal“ na Novom Beogradu, došlo je do tuče trojice mladića oko navijačkih obeležja, pri čemu je Dejan Gajčić (1981) zahtevao od Dušana Penića (1989) da mu preda dres „Crvene Zvezde“ kako bi ga zapalio, a potom mu je pištoljem zadao više udaraca, nanevši mu teške telesne povrede kojima je podlegao.

U zakazanoj tuči navijača FK „Vojvodina“ iz Novog Sada i FK „Partizan“ iz Beograda, navijač FK „Partizan“ ispalio je hitac iz vatrenog oružja u pravcu Dejana Dimitrijevića (1981) iz Novog Sada i usmrtilo ga, a jedno lice zadobilo je teške telesne povrede. Ovom događaju predhodili su sukobi do kojih je došlo dva dana pre toga, tokom odigravanja utakmice ova dva kluba u Beogradu (14.04.2008).

Nekoliko sati pre fudbalske utakmice između FK „Partizan“ i FK „Tuluz“ iz Francuske, u Beogradu, u ugostiteljskom objektu na Obličevom vencu, grupa maskiranih navijača FK „Partizan“ bacila je više aktiviranih baklji na navijače FK „Tuluz“, nakon čega su ih fizički napali, pri čemu je francuski državljanin Taton Brice Sinclair Peter (1981) zadobio povrede od kojih je kasnije podlegao (17.09.2009. godine). Navedeno prema podacima Uprave za analitiku, MUP-a Republike Srbije.

zadobilo je povrede 1561 lice, među kojima i 514 policijskih službenika, dok su druge posledice nasilja ekstremnih navijačkih grupa u Srbiji u navedenom periodu prikazane u sledećoj tabeli.¹¹

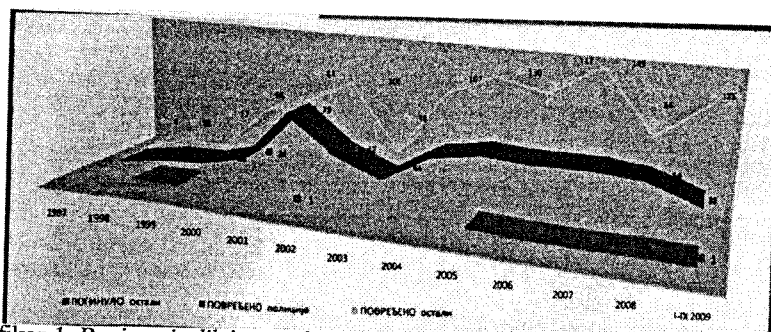
POSLEDICE NASILNIČKOG PONAŠANJA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA								
	IZGUBENLO JKVOT		TEŠKE TELESNE POVREDE		LAKE TELESNE POVREDE		OŠTEĆENO VOZILA	
	UKUPNO	ŽENI	UKUPNO	ŽENI	UKUPNO	ŽENI	UKUPNO	ŽENI
DO DONOŠENJA ZAKONA								
1997			1	1	3		3	
1998				4	16		3	16
1999	1		1		11		3	28
2000			4	24	70		18	7
2001			2	2	77		3	11
2002	1		1	12	41		5	13
I-VI 2003			3	3	16			3
UKUPNO	2		10	45	174		32	71
NAKON DONOŠENJA ZAKONA								
VII-XII 2003				6	27		9	5
2004			4	10	46		5	42
2005		4	3	20	54		16	37
2006		2	1	12	51		9	44
I-IX 2007		1		20	47		3	24
UKUPNO		7	8	68	225		42	152
NAKON IZMENA I DOPUNA ZAKONA								
X-XII 2007			1	3	2		29	8
2008		1	3	8	53		7	26
I-IX 2009		1	2	13	36		1	16
UKUPNO		2	6	24	91		37	50

Tabela 1: Posledice nasilja na sportskim priredbama od 1997. do 2009. godine u Republici Srbiji

Broj poginulih i povređenih u neredima navijača od 1997. do 2009. godine u Republici Srbiji prikazan je narednim grafikonom.¹²

¹¹ Podaci Uprave za analitiku MUP-a Republike Srbije.

¹² Isto.

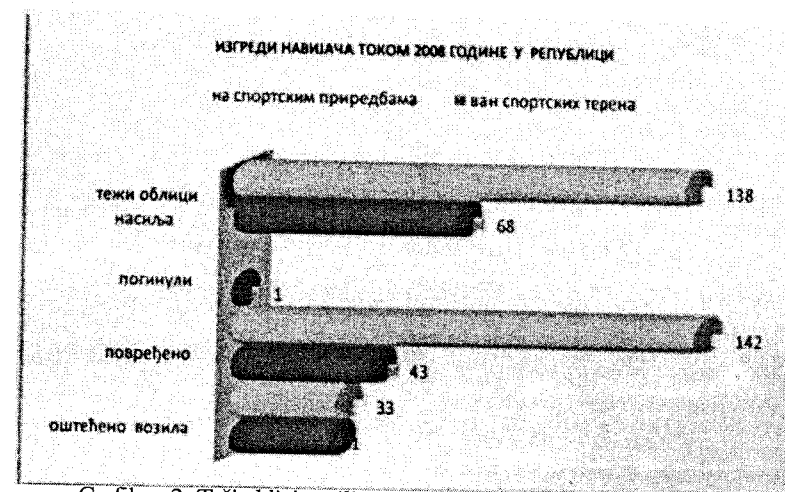

Grafikon 1: Broj poginulih i povređenih u neredima navijača od 1997. do 2009. godine u Republici Srbiji

Gotovo sva najteža krivična dela i prekršaji izvršeni su van sportskih terena, odnosno van vremenskog okvira kojim je Zakonom definisano održavanje sportske priredbe (90 minuta pre i nakon održavanja sportske priredbe ili 120 minuta prilikom održavanja utakmica „visokog rizika“). Nasilje je najzastupljenije na fudbalskim utakmicama, ali je bilo ozbiljnih slučajeva nasilja i na košarkaškim, rukometnim i vaterpolo utakmicama.

Karakteristično je, da je krajem 2007. godine nasilje na sportskim priredbama počelo naglo da se prenosi na mesta koja nemaju veze sa održavanjem sportskih priredbi. Tako je tokom 2008. godine, pored 138 teških oblika nasilja izvršenih pre, za vreme i nakon održavanja sportskih manifestacija, još 68 slučajeva nasilja evidentirano na ulicama, javnim skupovima, ugostiteljskim objektima i drugim mestima, koja nemaju veze sa održavanjem sportskih manifestacija. Gotovo svi slučajevi nasilničkog ponašanja van sportskih terena evidentirani su na području Policijske uprave za grad Beograd (58 od ukupno 68) i znatno ih je više nego na sportskim tribinama i u blizini objekata u kojima se održavaju sportske manifestacije (38). Teži oblici nasilja u Republici Srbiji tokom 2008. godine prikazani su narednim grafikonom.¹³

¹³ Isto.

Grafikon 2: Teži oblici nasilja u Republici Srbiji tokom 2008. godine

Početak 2009. godine obeležilo je ubistvo u pokušaju u Beogradskoj opštini Palilula, nad roditeljem dečaka kojeg su sedmorica huligana presrela na ulici, zato što je nosio crveno – beli šalj i ga fizički napala, a ocu koji je pokušao da odbrani dete zadat je udarac nožem.¹⁴ Među izvršiocima ovog krivičnog dela bila su i tri maloletnika. Pojedinci i grupe mladića sa navijačkim obeležjima su i nakon ovog događaja ispoljili isključivost i netoleranciju, zloupotrebom i bacanjem pirotehničkih sredstava u vozilima gradskog prevoza, upadima i bacanjem suzavaca u ugostiteljske objekte, presretanjem učenika u blizini škola i tako dalje.

Suočeno sa ozbiljnim problemom nasilja na sportskim priredbama naši država i društvo počeli su da se bore svim raspoloživim sredstvima, uključujući tu i pravna, a posebno krivičnopravna sredstva. U tom cilju izvršene su i odgovarajuće izmene u Zakonu o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, Zakonu o prekršajima i Krivičnom zakoniku, ali dosadašnji naponi u tom pravcu nisu dali zadovoljavajuće rezultate, zbog čega se opravdano insistira na predviđanju novih mera u suzbijanju ovakvog ponašanja. (Đorđević, 2010:31) Smatramo da težište borbe protiv huliganizma moraju biti izmešteni iz svere represije (koja, naravno, ostaje kao pretnja) u sveru preventivnog delovanja. U tom pogledu, Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama ima značajne nedostatke (nejasna podela nadležnosti i zaduženja, ambivalentan odnos prema navijačkim grupama, neadekvatna struktura stadiona, nefunkcionalni bezbedonosni sistemi i oprema na stadionu, nedovoljna uloga lokalnih zajednica, nepostojanje edukativnih programa i tako dalje), što ukazuje na potrebu njegovih izmena i dopuna, ali i doslednog sprovođenja.

ZAKLJUČAK

Nasilje na sportskim priredbama u Srbiji i njenom neposrednom okruženju predstavlja kontinuiranu pojavu. Taj fenomen u celini nije moguće adekvatno analizirati

¹⁴ Isto.

ukoliko se ne shvati njegova geneza. Funkcionisanje navijačkih grupa u nekadašnjoj Jugoslaviji od kraja Drugog svetskog rata do njihovog aktuelnog stanja u Republici Srbiji, može da se podeli na pet osnovnih perioda: od 1945. do kraja šezdesetih godina dvadesetog veka; tokom osme decenije prošlog veka; početak i druga polovina devete decenije dvadesetog veka; od kraja devete decenije do kraja dvadesetog veka i od 2001. godine i dalje. U ovom razdoblju došlo je do krupnih promena u oblicima ponašanja navijača tokom više od pola veka, od aktivnosti međusobno povezanih pojedinaca i manjih grupa do oblikovanja vrlo brojnih i organizovanih navijačkih grupa, od navijanja kao aktivnosti koja je dolazila do izražaja samo u vezi sa utakmicama do navijanja kao subkulture. Okrenutost ka tradiciji svoje navijačke grupe i kluba za koji se navija jedna je od osnovnih karakteristika sistema vrednosti navijača.

LITERATURA

- Buzov, Ž., Magdalenić, I., Perasović, B., Radin, F., *Navijačko pleme* (poseban separar časopisa *Pitanja*), Zagreb, 1989.
- Clarke, J., *Football and Working Class Fans: Tradition and Change*, in: Roger Ingham /ed./ *Football Hooliganism*, The Wider Context. London: Inter-ActionInprint, 1978.
- Dnevni list *Borba* od 1. 12. 1950. godine.
- Dnevni list *Pobjeda*, od 20. 6. 1979. godine.
- Dnevni list *Politika* od 1. 12. 1950. godine.
- Đorđević, Đ., Krivičnopravni aspekti nasilja na sportskim priredbama, *Zbornik radova Suzbijanje kriminala i evropske integracije*, Kriminalističko-policijska akademija i Hans Zajdel Fondacija, Beograd, 2010.
- Đurđević, N., Krivična odgovornost za nasilje i nedolično ponašanje na sportskim priredbama u Republici Srbiji, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, God. 47, br. 2/2010.
- Elias, N., Dunning, E., *Sport im Zivilisationsprozess. Studien zur Figurationssoziologie*, Hrsg. Von Wilhelm Hopf. Lit – Verlag, Munster, s.a.1990.
- Lalić, D., *Torcida – pogled iznutra*, Zagreb, 2003.
- Marsh, P., Rosser, E., Hare, R., *The Rules of Disorder*, London, 1978.
- Skembler, G., *Sport i društvo – istorija, moć, kultura*, Beograd, 2007.
- Vidanović, I., *Rečnik socijalnog rada*, Udruženje stručnih radnika socijalne zaštite Srbije, Društvo socijalnih radnika Srbije, Asocijacija centra za socijalni rad Srbije, Unija Studenata socijalnog rada, Beograd, 2006.
- Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama*, Službeni glasnik RS, br. 67/03.
- Zakon o izmenama i dopunama krivičnog zakonika*, Službeni glasnik RS, br. 72/09.
- Žužak, M., Nasilje navijačkih grupa kao vid političkog nasilja u Srbiji, *Pravni informator*, br. 5/2010.
- White paper on Sport, Brussels, 11.7.2007, COM (2007) 391 final, resented by the Commission: SEC (2007) 932, SEC (2007) 934, SEC (2007) 935, SEC (2007) 936; <http://ec.europa.eu/sport/white-paper/white-paper8-en.htm#1>.

INFILTRACIJA U KRIMINALNU SREDINU ANGAŽOVANJEM SARADNIKA KAO METOD SUZBIJANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Goran Bošković

¹Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Saša Mijalković

¹Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: Savremene kriminalne organizacije svoje aktivnosti obavljaju u strogoj tajnosti, pa većina informacija koje su korisne za kriminalističku obradu mogu da se pribave samo od lica koja u njima neposredno učestvuju. Osim izražene konspirativnosti kriminalnog delovanja, deficit informacija u kriminalističkim obradama organizovanog kriminala posledica je i velikog stepena organizovanosti kriminalnih struktura, izražene sofisticiranosti u realizaciji kriminalnih aktivnosti, korišćenja nepoznatih kriminalnih i legalnih metoda u ostvarivanju kriminalnih ciljeva, te „odliva“ informacija iz struktura organa bezbednosti. Očigledni nedostatak pravovremenih, tačnih i značajnih obaveštajnih informacija može se nadomestiti prodiranjem angažovanih pojedinaca od strane policijsko-bezbednosnih struktura u kriminalni milje, što je modifikovani tradicionalni metod obaveštajnih službi. S tim u vezi, u radu se ukazuje na značaj primene tzv. metoda infiltracije u kriminalnu sredinu za efikasnije suprotstavljanje organizovanom kriminalu i bliže određuju osnovni pojmovi, ciljevi, principi realizovanja, a posebna pažnja posvećuje se pitanjima razvoja, vrednovanja i upravljanja saradničkim vezama.

KLjučne reči: organizovani kriminal, infiltracija u kriminalnu sredinu, obaveštajne informacije, tajne operacije, saradnik, operativna veza.

INFILTRATION INTO CRIMINAL COMMUNITIES AS METHOD OF COMBATING ORGANIZED CRIME

Summary: Characteristics of contemporary forms of crime, particularly organized, conducting use methods of infiltration into criminal communities for collection of information who can't collect using of other criminalistic methods. Criminal organizations perform own activates strict respect principle of secrecy, most of information useful for investigation can collect only from direct participants in criminal activities. Deficit of information's in criminal investigation of organized crime are conducting with high grade organizations of criminal structures, complexity of criminal activities (use of modern technology and expert knowledge),